

4 **VORMEN VAN OVERLEG**

VORMEN VAN OVERLEG

In het vorige hoofdstuk zag je al welke stappen je met je leerlingen kunt doorlopen en welke methodieken er zoal bestaan om samen een voorstel uit te werken.

We hadden het al over tijdelijke werkgroepen die je kunt oprichten zodra een thema opduikt. In zo'n tijdelijke werkgroep gaan de direct betrokkenen het probleem of voorstel toetsen, verder uitdiepen of uitwerken.

In dit hoofdstuk passeren drie soorten themagebonden werkgroepen de revue: de gemengde werkgroep, de klankbordgroep en de verbetergroep. De deelnemers doen vrijwillig mee vanuit hun interesse, voeling of betrokkenheid bij het thema. De leerlingen doen niet mee als vertegenwoordiger van hun klas. Wel krijgen ze in de klas een forum om te vertellen wat ze in de werkgroep doen. De drie soorten werkgroepen hebben een verschillend vertrekpunt, een aparte manier van werken en een eigen doel.

We belichten ook nog twee kanalen waarlangs leerlingen hun ideeën en problemen kunnen uiten en soms ook uitwerken. In hoofdstuk 3 ging het al kort over muurkrant, ideeënbus en schoolforum. Hier bespreken we nog het kringgesprek en de leerlingenraad.

GEORGANISEERDE OVERLEGVORMEN

Gemengde werkgroep

Wat zou een leuke inhoud zijn van een speelkoffer op de speelplaats?
Wat zijn leuke ideetjes voor de projectweken?
Muziek in de refter tijdens de middagpauze?

In een **gemengde werkgroep** werken geïnteresseerde leerlingen en volwassenen een tijdje vrijwillig samen rond een afgesproken thema. Iedereen werkt vanuit zijn eigen betrokkenheid en vertegenwoordigt in principe alleen zichzelf. Het thema kan zowel van de kinderen als van de volwassenen komen. Het is de bedoeling dat je alles van begin tot einde **samen uitdenkt en uitwerkt**: samen definieer je het thema en baken je het af. Samen bepaal je de activiteiten. Samen beslis je, voer je uit, evalueer je. Dit heet een 'gemengde' werkgroep omdat volwassenen en kinderen samenwerken op schoolniveau. Gewone werkgroepen kun je natuurlijk ook vanuit de klas opzetten.

Omdat je alles van begin tot einde samen uitwerkt, vind je alle stappen terug in hoofdstuk 3. Verderop vind je – waar het over verbetergroepen gaat – nog een paar belangrijke aandachtspunten.

Klankbordgroep²¹

Wat vinden de schoolverlaters van de voorgestelde nieuwe schoolboeken Frans?
De turnleerkracht stelt de sportdag voor de tweede graad voor.
De speelplaats wordt gehalveerd wegens verbouwingen en de directeur stelt leerlingen, leerkrachten en werfleider gespreide speeltijden voor.
Voorstel van een rooster voor het gebruik van de pc's tijdens de lesvrije schooltijd.
Voorstel tot heraanleg van de fietsenparking.
Voorstel van thema's voor klasprojecten.

Een **klankbordgroep** is een tijdelijke werkgroep rond een bepaald thema. **Vóór je beslissingen neemt** op klas- of schoolniveau, is zo'n klankbordgroep een handige structuur om het **advies van leerlingen en andere betrokkenen in te winnen** over een duidelijk afgebakend thema, een concreet voorstel of plan.

Wie neemt het initiatief?

Wie beslissingsbevoegdheid heeft over het thema dat voorligt, roept de klankbordgroep samen. Voor een thema op klasniveau komt het initiatief dus van de leerkracht, voor een klasoverstijgend thema meestal van de directeur.

Waarover gaat het?

Het gaat over een concreet, duidelijk **afgebakend thema** waarover een duidelijke beslissing moet vallen: een klein of groot voorstel of een plan, een vernieuwing of verandering in de klas of op school.

Wat is het doel?

De bedoeling is af te tasten hoe **leerlingen** en andere betrokkenen tegen het plan en de oplossingsrichtingen aankijken. Zij zijn het **klankbord** voor de verantwoordelijke. Zij geven hem reacties en bedenkingen die helpen om gemotiveerde beslissingen te nemen. Op belangrijke momenten in het planningsproces krijgen de leerlingen informatie en kunnen ze hun mening kwijt.

Hoever gaat het?

Mate van betrokkenheid

De deelnemende leerlingen en volwassenen geven alleen maar **advies**.

De beslissing blijft in handen van de directeur, de leerkracht of de andere persoon die bevoegd is om de eindbeslissing te nemen. De beslisser motiveert zijn beslissing ook. De leerlingen krijgen duidelijk te horen hoe de beslisser rekening hield met hun opmerkingen en suggesties.

Moment van betrekken

Een klankbordgroep komt samen vóór er definitieve beslissingen vallen. Er ligt al een plan of voorstel op tafel. Een of meer personen – meestal volwassenen – klaarden onder elkaar al wat uit en hebben mogelijke pistes voor ogen. Die informatie presenteren ze aan de leerlingen en aan de andere deelnemers. Aan de leerlingen vragen ze hoe zij de situatie inschatten en hoe zij over de plannen denken.

Afhankelijk van het thema peilt de klankbordgroep de leerlingen één of verschillende keren naar hun mening. Gaat het over een plan dat in de maak is? De verfraaiing van de speelplaats bijvoorbeeld? Dan krijgt de klankbordgroep op belangrijke momenten in het planningsproces meer informatie en gelegenheid om advies te geven.

Wie doet er mee?

Deelnemers

Afhankelijk van het thema zitten leerkrachten, leerlingen, ondersteunend personeel, ouders en zelfs buurtbewoners in de klankbordgroep. Voor een thema dat met de klas te maken heeft, gaat het om leerlingen van één klas. Bij een thema op schoolniveau krijgen alle leerlingen of een selecte groep leerlingen uit de hele school een uitnodiging voor de klankbordgroep. De deelnemers stappen wel altijd vrijwillig in een klankbordgroep. Iedereen spreekt uit eigen naam, niet namens een achterban. In een klankbordgroep vertegenwoordigt iedereen alleen zichzelf.

Een twaalfstal deelnemers is ideaal om je klankbordgroep werkbaar te houden.²²

Begeleiding

In de praktijk is de initiatiefnemer meestal ook voorzitter en gespreksleider van de klankbordgroep. Veelal de leerkracht of de directeur dus. Maar zeker op schoolniveau is het vaak beter om met een neutrale moderator en een afzonderlijke verslaggever te werken. Als dat kan, natuurlijk.

Samenwerking en bijeenkomsten

Een klankbordgroep kan maar een paar keer samenkomen of langer in leven blijven. Dat hangt af van het thema en van hoe complex dat is. Meestal heb je minstens twee tot drie bijeenkomsten nodig. Dan krijgen de deelnemers wat tijd om het voorstel te laten bezinken. En de eindverantwoordelijke krijgt tijd om zijn eindbeslissing ernstig te wikken, te wegen en te motiveren.

De neutrale (houding van de) begeleider

Het is belangrijk dat de begeleider zich neutraal opstelt en de inbreng van iedereen be- waakt. Zo voorkom je dat verbaal sterke leerlingen, volwassenen of dominante mensen bepaalde leerlingen overdonderen. De begeleider besteedt dus veel aandacht aan de inbreng van alle deelnemers. Zeker in een kleine groep en met goede begeleiding moet het lukken om iedereen erbij te betrekken. Ook schuchtere leerlingen, verbaal minder sterke kinderen, leerlingen die gemakkelijk uit de boot vallen.

Wat de begeleider doet?

- > Randvoorwaarden scheppen en verzorgen (sfeer, materiaal)
- > Doel van de bijeenkomst duidelijk maken
- > De informatie vanuit de volwassenen helder vertellen
- > Ervoor zorgen dat alle kinderen zich kunnen uiten
- > Ervoor zorgen dat iemand een verslag maakt
- > Verslag uitbrengen bij de volwassenen
- > Feedback verzorgen naar de leerlingen over de eindbeslissing

Is het praktisch niet haalbaar om iemand anders een verslag te laten maken? Dan krijgt de begeleider er zelf nog een extra taak bij: de geopperde meningen noteren.

Werken met duidelijke stappen

De klankbordgroep is er om een voorstel of plan te toetsen. Eerst krijgen de deelnemers duidelijk uitleg over het doel van de klankbordgroep. Dan volgt er een begrijpelijke toelichting over het voorstel waarover de klankbordgroep advies gaat geven. Alle deel- nemers zeggen wat ze van het voorstel vinden. De verantwoordelijke trekt zich terug en neemt een eindbeslissing. Hij laat de deelnemers ook weten wat hij besliste. Na afloop evalueer je nog even kort hoe de klankbordgroep werkte.

Stappenplan

1. Opzet en voorstel duidelijk uitleggen
2. Advies inwinnen
3. Eindbeslissing meedelen en motiveren
4. Werking klankbordgroep evalueren

>> Duidelijke informatie over de bevoegdheden van leerlingen

Als je het opzet en de manier van samenwerken toelicht, is het belangrijk dat je extra beklemtoont dat de kinderen alleen maar advies geven. Maak duidelijk wie de eindbe- slissing neemt. Zo voorkom je valse verwachtingen en teleurstellingen.

>> Heldere uitleg over het voorstel dat voorligt

Het is belangrijk dat je het voorstel vertaalt naar de deelnemers toe: in hun woorden, naar hun leefwereld toe. Dat is niet gemakkelijk, maar er bestaan verschillende metho- dieken voor. In hoofdstuk 3 suggereerden we al hoe je met leerlingen ter plekke kunt gaan of foto's kunt tonen om ze duidelijk te maken waar het concreet over gaat. Geen moeilijke woorden, klare taal.

>> Terugkoppelen

Nadat de eindbeslissing viel, is het belangrijk dat de beslisser alle deelnemers even uitlegt hoe hij met hun inbreng rekening hield.

In een klankbordgroep hou je rekening met de invloed van iedereen. Je schat de competenties van kinderen naar waarde. En je hebt veel aandacht voor integratie. Komen er in de klankbordgroep ook andere thema's naar voor? Dingen die niets te maken hebben met het thema dat voorligt? Die leid je dan het best af naar de leerlingenraad of naar een andere werkgroep.

Context

Een klankbordgroep is pas zinvol, functioneert pas volwaardig als er genoeg openheid en gelijkwaardigheid is tussen de volwassenen en de leerlingen. Iedereen moet alles begrijpen en zich kunnen uiten.

Voordelen

- > Een klankbordgroep is erg efficiënt om snel advies te krijgen.
- > De klankbordgroep werkt met de ervaring en de deskundigheid van kinderen en volwassenen.
- > De inbreng van iedereen is gelijkwaardig.
- > Doordat kinderen advies mogen geven, krijgt de eindbeslissing meestal een groter draagvlak.
- > Het is duidelijk wie de eindbeslissing neemt. Een klankbordgroep creëert bij de leerlingen geen valse verwachtingen.
- > Iedereen spreekt uit eigen naam, ook de leerlingen. De leerlingen hoeven dus geen zware vertegenwoordigerstaak op te nemen.
- > Het invloedsbesef van de leerlingen groeit.
- > Je hoeft niet de hele school op te trommelen. Van de niet rechtstreeks betrokken teamleden eis je minder inzet dan bij sommige andere overlegvormen.

Valkuilen

> Hoe kies je deelnemers? Hoe roep je leerlingen op om mee te doen? De kracht van je klankbordgroep staat of valt met de oprechtheid waarmee je deelnemers uitkiest. Vraag je alleen maar 'meepratere's'? Alleen bevoorrechte leerlingen?

Werk je met een algemene, niet persoonlijke oproep? Dan gaan minder mondige, eerder schuchtere leerlingen minder snel meedoen. Hoe vrijwillig je meedoet, is ook relatief: de sociale druk of de positie van de initiatiefnemer of van de persoon die iemand uitnodigt, speelt daarin een belangrijke rol.

- > Zeker als een klankbordgroep op schoolniveau lang blijft doorwerken, bestaat het gevaar dat de leerlingen uit de klankbordgroep loskomen van hun leeftijdsgenoten.
- > Stroomt er wel genoeg informatie door naar de leerlingen die niet in de klankbordgroep zitten? Anders gaan die hun medeleerlingen die wél meedoen soms toch zien als medeverantwoordelijken voor de eindbeslissing. Voorzie daarom infomomenten of andere mogelijkheden om de andere leerlingen te informeren.
- > Soms wijkt de begeleider van de klankbordgroep af van de agenda. Neem nu een klankbordgroep die advies gaat geven over de herinrichting van de speelplaats. Ineens sleurt iemand er de vuile toiletten bij. Dat was niet het opzet, dus is het beter om rond dat probleem een andere werkgroep op te richten, een verbetergroep bijvoorbeeld.

Verbetergroep²³

Met water spelen in de toiletten.
Huiswerk moet ook eens plezierig zijn.
We produceren veel afval.
Er wordt veel gepest tijdens de speeltijd.
De boekentassen zijn te zwaar.
In de refter is het voor niemand echt plezierig.
Tijdens het schoolforum luisteren we te weinig naar elkaar.

Een **verbetergroep** is een tijdelijke werkgroep rond een bepaald thema. Kinderen en volwassenen werken samen rond **een concreet probleem**. Het zijn kinderen en volwassenen die het probleem goed kennen, het veroorzaken of er hinder van ondervinden. Eerst zoekt de verbetergroep de 'gezamenlijke' betekenis van het probleem. Daarna werk je samen naar een **oplossing toe**. Zo verbeter je samen een situatie.

Wie neemt het initiatief?

In een school is het meestal een volwassene die een verbetergroep bijeenroept. Vaak de directeur of een leerkracht. Het probleem zelf kan wel door alle schoolactoren naar voor gebracht zijn.

Waarover gaat het?

Het thema is een **probleem**, aangekaart of ervaren door kinderen, door volwassenen of door allebei.

Wat is het doel?

In een **verbetergroep** werken kinderen en volwassenen **samen aan de oplossing van een probleem**. Ze willen samen een toestand verbeteren. Het is de bedoeling overeenstemming te bereiken over de **definitie van het probleem** en over de **richting waarin je naar een oplossing gaat zoeken**. Dat kunnen verschillende richtingen zijn.

Hoever gaat het?

Mate van betrokkenheid

Kinderen en volwassenen definiëren samen het probleem, de oorzaken en mogelijke oplossingen. Ze beslissen dus telkens samen.

Moment van betrekken

Kinderen en volwassenen zijn en blijven van start tot finish betrokken.

Wie doet er mee?

Deelnemers

De deelnemers zijn mensen die veel van de zaak afweten: kinderen en volwassenen die het probleem goed kennen, het veroorzaken of er hinder van ondervinden. Iedereen doet vrijwillig mee en spreekt namens zichzelf. Niemand vertegenwoordigt iemand anders. Om goed te werken, beperk je de verbetergroep tot hooguit twaalf deelnemers.²⁴

Begeleiding

Een volwassene die niet meedoet aan het inhoudelijke gesprek, begeleidt de bijeenkomsten. Meestal doet een leerkracht of de directeur dit, omdat het zo'n moeilijke opgave is. Iemand anders maakt het verslag (in de praktijk is dat niet altijd haalbaar, maar vergadertechnisch is het wel beter).

Samenwerking en bijeenkomsten

In drie of vier bijeenkomsten doorlopen de deelnemers samen een **stappenplan** en zoeken ze een goede oplossing.²⁵

Een neutrale begeleider

De verbetergroep werkt met een neutrale moderator. Die zorgt ervoor dat kinderen en volwassenen een gelijkwaardige inbreng hebben. De moderator bemoeit zich niet met de inhoud, maar begeleidt en bewaakt de 'participatie' en de werkafspraken om de participatie te vergroten. Een belangrijke verantwoordelijkheid.

Wat de begeleider doet?²⁶

- > Randvoorwaarden scheppen en verzorgen (sfeer, materiaal)
- > Doel van de bijeenkomst duidelijk maken
- > Stappenplan en doel per stap uitleggen
- > Taken verdelen
- > Afspraken voorstellen over het groepsproces
- > Ervoor zorgen dat er een schriftelijk verslag komt van het proces
- > Ervoor zorgen dat het verslag bij alle betrokkenen terechtkomt
- > Oplossingen uitwerken

Afspraken over 'met elkaar omgaan'

De verbetergroep maakt afspraken om iets te doen aan de vaak ongelijke verhoudingen en vooroordelen tussen kinderen en volwassenen. Je kunt zelf met de deelnemers afspraken opstellen. In hoofdstuk 3 staat bij de tips onder 'Informereren over opzet en verloop' (pag. 49-53) een handige afsprakenposter om in je verbetergroep als basis te gebruiken.

Werken volgens een stappenplan

Een verbetergroep zoekt naar een oplossing met een stappenplan.²⁷ Eerste stap is: het probleem duidelijk omschrijven en oorzaken benoemen.

Daarna zoeken de deelnemers samen naar mogelijke oplossingen.

De groep kiest voor de beste oplossing(en) en werkt die verder uit, onder andere door voor- en nadelen op een rijtje te zetten.

Stappenplan om een probleem op te lossen²⁸

1. Probleem definiëren
2. Voorlopige oorzaken bepalen
3. Belangrijkste oorzaak kiezen
4. Hoe kun je nu gaan oplossen?
5. Methode voor probleem oplossen (bijvoorbeeld brainstormen)
6. Beste en leukste oplossing kiezen
7. Oplossingen uitwerken

>> Probleem definiëren

In een verbetergroep start alles met een duidelijke omschrijving van het probleem. Die definitie bepaalt hoe de groep verder werkt. De theorie lijkt eenvoudiger dan de praktijk. Want de kinderen en volwassenen zijn door een persoon gevraagd om in de verbetergroep te zitten. Die persoon heeft in zijn achterhoofd zélf al een definitie van het probleem. Op basis van zijn eigen definitie bepaalt hij wie er bij het probleem betrokken is. Daarom is deze eerste stap heel belangrijk. Het komt erop neer dat je **aandacht hebt voor de betekenisgeving en ervaringsdeskundigheid van iedereen.**

Vragen die dan opduiken zijn:

- > Is het een probleem?
- > Wat is juist het probleem of het idee?
- > Waar heeft het mee te maken?
- > Wie is er allemaal bij betrokken?
- > Wie ondervindt er hinder van?

De groep moet zich dan afvragen of iedereen die bij het probleem betrokken is ook rond de tafel zit.

Komen er in de verbetergroep ook andere problemen naar voor? Dingen die niets te maken hebben met het thema dat voorligt? Die leid je dan het best af naar de leerlingeraad of naar een andere werkgroep.

>> Oplossingen noemen

Om oplossingen te zoeken is samen brainstormen een handige techniek.²⁹

Methodiek

Samen brainstormen

Als je samen brainstormt, gooi je alle grenzen open. Opzet is: zoveel mogelijk ideeën verzamelen rond een bepaald thema. Iedereen gooit alle opvattingen en ideeën die in zijn hoofd opkomen er dus uit. Alles wat de deelnemers met het thema associëren breng je in kaart. De ongeremdheid bevordert de creativiteit en de humor. Het gaat erom zoveel mogelijk ideeën, oplossingen en voorstellen te noemen. Niemand levert kritiek, want kritiek remt af. Brainstormen is een eerste stap om zoveel mogelijk ideeën naar boven te halen. Pas daarna bespreek je alles meer in detail.

>> 'Beste' oplossing kiezen

Tijdens deze stap komt het erop aan om uit de lijst van mogelijke oplossingen samen de 'beste' oplossing te kiezen. In hoofdstuk 3 vind je methodieken (placemat, stemmen) en tips die handig zijn als je moet kiezen. Ze staan onder 'prioriteiten bepalen' van 62-66.

>> Beste oplossing uitwerken

Afhankelijk van het probleem dat voorligt, ga je andere mensen betrekken bij de uitwerking van de oplossing.

Eén persoon, vaak iemand met verantwoordelijkheid en beslissingsbevoegdheid rond het probleem is hoofdverantwoordelijke. Hij of zij zorgt ervoor dat er met de voorgestelde oplossing daadwerkelijk iets gedaan wordt.

In principe kun je stellen dat de verbetergroep klaar is zodra hij de beste oplossing koos en argumenteerde. Het hoeft niet per se dezelfde groep te zijn die de oplossing uitwerkt (zie ook hoofdstuk 3, 'Je beslissing uitvoeren').

>> Het resultaat terugkoppelen naar de verbetergroep

Houd iedereen van de verbetergroep op de hoogte van hoe je de oplossing verder uitwerkt en hoe het allemaal vooruitgaat.

Context

Een verbetergroep is maar zinvol of functioneert maar volwaardig als er genoeg openheid en gelijkwaardigheid is tussen de volwassenen en de kinderen. Daarom is het zo belangrijk dat een neutrale persoon toeziet op de gemaakte afspraken.

Voordelen³⁰

- > Een verbetergroep is een handige manier om snel een oplossing voor een probleem te vinden.
- > Je gebruikt de ervaring en de deskundigheid van kinderen en van volwassenen.
- > De oplossing krijgt zowel bij kinderen als bij volwassenen een draagvlak.
- > De inbreng van alle betrokkenen is gelijkwaardig.
- > Je betreft de kinderen bij de besluitvorming.
- > De oplossing komt van mensen die zelf met het probleem te maken krijgen. Dat verhoogt de effectiviteit.
- > Leerlingen spreken uit eigen naam. Ze hoeven niemand anders te vertegenwoordigen.
- > Het invloedsbesef van de leerlingen groeit.

Valkuilen

> Hoe kies je deelnemers? Hoe roep je leerlingen op om mee te doen? De kracht van je verbetergroep staat of valt met de oprechtheid waarmee je deelnemers uitkiest. Nodigde je alle kinderen en volwassenen uit die het probleem goed kennen, het veroorzaken of er hinder van ondervinden? Of vraag je alleen maar 'meepraters'? Alleen 'bevoorrechte leerlingen'? Hoe vrijwillig je meedoet, is ook relatief: de sociale druk of de positie van de initiatiefnemer of van de persoon die iemand uitnodigt, speelt daarin een belangrijke rol.

- > Een belangrijke valkuil is dat je als verantwoordelijke niets doet rond het probleem of met de voorgestelde oplossing.
- > Zeker als een verbetergroep lang blijft doorwerken, bestaat het gevaar dat de leerlingen uit de verbetergroep loskomen van hun leeftijdsgenoten.

Kringgesprek

Huiswerk, ja of nee? Zo ja: wat, wanneer, hoeveel?
En hoe denken onze ouders over huiswerk?
Is een toets na het weekend een goed of een slecht idee?
Wat doen we als er in onze klas iemand gepest wordt?
Kun je met je beste vriendin ruzie maken? Is ruzie maken erg?
Hoe kunnen we onze klascavia weer beter gaan verzorgen?
Wat zouden we graag veranderen aan de inrichting van onze klas?
Het auto-ongeluk waarin fietser Jan van 6B zijn been brak, doet ons vragen stellen
over de verkeersveiligheid rond de school.
Rachid uit onze klas moet na drie maanden weer weg. Hij gaat naar een ander op-
vangcentrum. Wat denken en doen we in onze klas?
De Diddle-uitwisselingsrage veroorzaakt ruzie en verdriet. Welke afspraken
maken we als klas?
Mijn kat is overreden.

Heel veel klassen houden kringgesprekken in alle mogelijke vormen en variaties. Sommige klassen doen het elke dag, andere een keer per week. In elk geval is het een **gesprek in een kring met de hele klas**, leerkracht inbegrepen (en in een gelijkwaardige positie).

Wie neemt het initiatief?

Meestal is het de leerkracht zelf die voorstelt om in de klas kringgesprekken te houden. Zo'n kringgesprek kan pas slagen als de leerkracht er zelf aan meedoet, er zelf achter staat, er zelf tijd voor uittrekt in de klas.

Waarover gaat het?

De thema's kunnen heel verschillend zijn: van onderwerpen die met de klas te maken hebben tot de leefwereld van de kinderen. Kortom: al wat bij de deelnemers leeft. Een kringgesprek hoeft niet altijd over regeltjes en afspraken in de klas te gaan. Kinderen hebben ook – en zelfs veel – behoefte om te praten over wat zich buiten de school afspeelt: in hun vrije tijd of thuis bijvoorbeeld. Als start of als afsluiter komen soms ook weetjes en moppen aan bod. Er zijn veel vormen. De 'cultuur' in je klas bepaalt hoe gestructureerd het kringgesprek het best verloopt. Soms werk je beter met een agenda of leg je vooraf aandachtspunten vast.

Wat is het doel?

Een kringgesprek is in de eerste plaats een manier om als leerkracht te weten te komen wat er onder de leerlingen leeft en vice versa. Zowel jijzelf als de leerlingen krijgen een moment om eigen zorgen, ideeën, dingen die je meemaakte te delen met elkaar.

In de tweede plaats is het kringgesprek een manier om samen over het klasgebeuren te beslissen. In een kringgesprek maak je afspraken, groeien er initiatieven enz.

Hoever gaat het?

Het gaat minstens over informatie-uitwisseling. Komt er een prangend probleem, een idee of voorstel ter sprake? Dan kun je per thema bekijken hoever de inbreng van de leerlingen en van jezelf gaat.

Bespreek je thema's die te maken hebben met de hele school? Dan kun je afspreken om je kringgesprek daarover kort te houden, en de thema te signaleren aan 'bevoegden'. Als daar een kanaal voor bestaat, tenminste. De leerlingenraad of de directeur bijvoorbeeld.

Wie doet er mee?

Deelnemers

Alle kinderen van de klas en de leerkracht zelf doen aan het kringgesprek mee en brengen thema's aan om over te praten.

Begeleiding

Afhankelijk van je klascultuur en de mate waarin de deelnemers gewend zijn om met elkaar te praten, is het meer of minder nodig dat de leerkracht het gesprek structureert en in goede banen leidt.

Om niet altijd dezelfde aan het woord te laten werken sommige klassen met een systeem van blokjes die in het midden liggen. Iedereen die iets zegt, hoe weinig ook, krijgt een blokje. Als iedereen een blokje heeft, kun je ze opnieuw afleggen als je iets zegt. Zo praat je niet door elkaar. Je moet dit goed kaderen, om niemand te verplichten om iets te zeggen. Ook hoeft niemand iets tegen zijn zin te zeggen of dingen te vertellen die je liever voor jezelf houdt.

Samenwerking en bijeenkomsten

Kringgesprekken bestaan in heel verschillende vormen. Het kan een dagelijks of wekelijks gesprek zijn, je kunt er de dag mee starten of mee afsluiten, alles kan.

Mogelijke vragen voor de leerkracht

Vóór je met kringgesprekken start, kun je je heel wat vragen stellen.

- > Zijn er onderwerpen waarover we kunnen praten?
- > Hebben we plaats genoeg in onze klas of verhuizen we beter naar een andere locatie?
- > Welke gespreksvorm kan ik als leerkracht het beste aan, wat past er het best bij mijn cultuur?
- > Vind ik dat iedereen iets moet zeggen? Zo ja, welk systeem bedenk ik daarvoor zonder leerlingen te forceren?
- > Zijn er onderwerpen waarover we besluiten moeten nemen? Wie noteert die, en waar?
- > Is de sfeer in je klas veilig genoeg om alle onderwerpen aan bod te laten komen?
- > Laat ik alle leerlingen even lang aan het woord?
- > Komen er ook onderwerpen aan bod die de rest van de school aanbelangen? Waar kunnen we daarmee in onze school terecht?

Valkuil

Het lijkt evident dat leerlingen met hun leerkracht praten. Toch gebeurt dat niet overal. Soms signaleren leerkrachten dat een kringgesprek niet werkt. Als je dan doorvraagt of eens in hun klas gaat kijken, blijkt vaak dat leerkrachten vinden dat het initiatief en de gespreksonderwerpen van de leerlingen zelf moeten komen. Dan zet je je leerlingen in een kring bij elkaar, vraag je 'waarover wil je praten?' en zeg je 'praat nu maar'. Maar dat doen de leerlingen op de speelplaats al vanzelf met elkaar. In de klas zien ze er het nut niet van in.

Leerlingenraad³¹

De leerlingen van de leerlingenraad zetten op school overal bordjes met 'dit-kan-andersplekje' erop. Andere leerlingen kunnen op de bordjes hun opmerkingen neerpennen.

Veel scholen werken met een leerlingenraad. Het is een overlegstructuur met als groot voordeel dat de raad er constant is, het hele schooljaar lang en dat hij elk jaar opnieuw georganiseerd of geïnstalleerd wordt. Het is een gekend begrip, het is voor iedereen duidelijk wat ermee bedoeld wordt. En toch. Er zijn leerlingenraden in alle geuren en kleuren, in alle formaten. Er zijn vaste ingrediënten: in de leerlingenraad zitten vertegenwoordigers van alle klassen. Ze komen regelmatig samen, meestal om te vergaderen. De kinderen kunnen initiatieven nemen en samen voorstellen formuleren en soms ook beslissen vanuit het 'belang' van 'alle' leerlingen op school. Dat dat niet zo evident is en een moeilijke opdracht voor kinderen, komt verder aan bod.

Bij een goed werkende leerlingenraad komt heel wat kijken. De ervaring leert dat de leerlingenraad soms te sterk fixeert op de leden zelf. De last op hun schouders wordt te groot en ze benutten de ervaring van de andere leerlingen te weinig.

Om een leerlingenraad volwaardig vorm te geven, heb je een mix met andere overlegvormen nodig. Niet alles hoeft zich in de kern van de leerlingenraad af te spelen. Beslist de leerlingenraad om werk te maken van een bepaald probleem of idee? Dan mag het niet vanzelfsprekend zijn dat alleen de leerlingen uit de raad al het werk verzetten of de oplossingen bedenken. Een tijdelijke werkgroep of project met eventueel andere leerlingen kan een betere optie zijn.

Wie neemt het initiatief?

Vaak is het de directeur of een leerkracht die het initiatief neemt om te starten met een leerlingenraad. In heel uitzonderlijke gevallen in het basisonderwijs, komen de leerlingen ermee op de proppen.

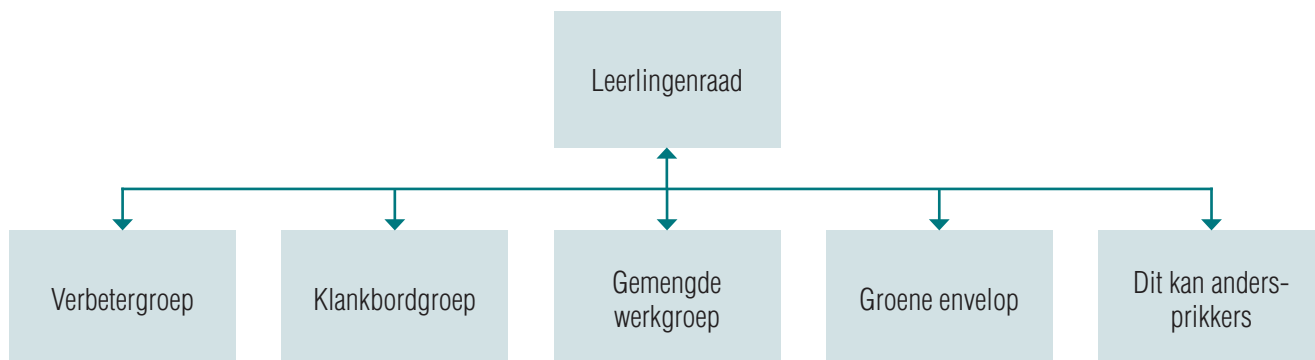
Waarover gaat het?

Het gaat over al wat de leerlingen bezig houdt. De leerlingenraad kan heel verschillende onderwerpen bespreken. De thema's komen soms uit de klas en soms uit een losse babbel op de speelplaats. De leerlingen bepalen zelf de hoofdagenda. Directie en leerkrachten kunnen ook thema's aankaarten, maar de hoofdagenda blijft die van de leerlingen zelf.

Wat is het doel?

Een leerlingenraad geeft alle kinderen van de school een schooljaar lang een vaste plaats: een ruimte om ideeën, problemen en voorstellen te centraliseren en soms zelfs te ontwikkelen om ze met de volwassenen op school te bespreken. Een plek ook waar leerlingen aanspreekbaar zijn voor bepaalde thema's of beslissingen.

Ideaal is de leerlingenraad een soort dispatcher van onderwerpen. De leerlingenraad onderzoekt onderwerpen om na te gaan hoe, met welke methodiek en met welke betrokkenen het onderwerp het best benaderd of aangepakt wordt. Afbakenen is nodig om het bos door de bomen te blijven zien. Te veel werkgroepen rond verschillende onderwerpen maken het geheel stuurloos.

Hoever gaat het?

De mate waarin leerlingen zelfstandig mogen beslissen, verschilt van school tot school en van thema tot thema.

Het is belangrijk om de taak en de bevoegdheden van de leerlingenraad goed uit te klaren onder leerlingen, leerkrachten en directie.

Meestal bespreekt de personeelsvergadering achteraf nog wat de leerlingen beslisten, en ligt de eindbeslissing uiteindelijk bij de directeur. De leerlingenraad heeft dan een **initiatief- en adviesbevoegdheid**.

Vaak zetten scholen extra werkgroepjes of extra bevestigingen op om de andere leerlingen en volwassenen bij de uitwerking te betrekken.

Wie doet er mee?

Deelnemers

Meestal zijn de deelnemers leerlingen uit alle klassen die hun eigen klas vertegenwoordigen. Soms wordt er gewerkt met graden. Soms komen leerkrachten naar de vergadering om de jongere kinderen bij te staan.

De leerlingen krijgen op verschillende manieren hun 'mandaat': soms zit iedereen die dat graag wil in de leerlingenraad, soms moeten leerlingen er een verkiezing voor winnen. Je kunt werken met vrijwilligers, met een beurtroelsysteem per klas, met verschillende leden naar gelang van het thema of de agenda.

Begeleiding

Meestal begeleidt een leerkracht of de directeur zelf de leerlingenraad. Belangrijk is dat de begeleider een goede relatie heeft met de kinderen. De kinderen moeten zich veilig voelen en zich durven en kunnen uiten.

Samenwerking en bijeenkomsten

Een herkenbaar profiel

Een leerlingenraad vraagt op school een herkenbaar profiel. Alle kinderen en volwassenen van de hele school moeten weten:

- > Waar de leerlingenraad voor staat
- > Wie er in zit
- > Wat de leerlingenraad doet
- > Met welke thema's of onderwerpen andere leerlingen of leerkrachten, directie en ouders bij de leerlingenraad terechtkunnen
- > Wat de leerlingenraad daadwerkelijk kan doen
- > Hoever de bevoegdheid van de leerlingenraad reikt.

>> Duidelijkheid over de bevoegdheden van de leerlingenraad

Aan de ene kant heeft de leerlingenraad bevoegdheden tegenover de **'eindbeslissers'**, meestal directie en leerkrachten. Formuleren de leerlingen alleen maar adviezen? Of kunnen ze rond sommige thema's ook zelf knopen doorhakken?

Aan de andere kant vertegenwoordigen de leerlingen in de leerlingenraad hun **medeleerlingen**. Ook daar moet de bevoegdheid van de leerlingenraad duidelijk zijn. Wat bespreekt de leerlingenraad zelf en wat besteedt hij uit aan andere leerlingen?

De turnleerkracht vraagt de leerlingenraad om mee de sportdag in te vullen en te organiseren. Voor leerlingenraad en begeleider is de eerste vraag dan of de leerlingenraad wel de meest geschikte plaats is voor zo'n organisatie. Misschien besteed je dit beter uit aan een tijdelijke gemengde werkgroep met de turnleerkracht en een paar geïnteresseerde leerlingen?

>> Genoeg informatie om degelijke beslissingen te nemen

Een leerlingenraad vraagt een goede informatiedoorstroming en terugkoppeling tussen de leerlingen onderling (wat vinden zij van het voorstel?) en naar leerkrachten, directie en oudercomité (waar zijn zij mee bezig? Wat staat er te gebeuren?) Dat kan op verschillende manieren: met een klasbriefing, een muurkrant, een prikbord, een nieuwsbrief...

>> Concrete realisaties

Een leerlingenraad moet **concrete dingen kunnen realiseren**. De directie kondigt regelmatig aan wat ze met de voorstellen van de leerlingenraad concreet doet.

Vergaderen

Om goed te werken en te vergaderen, heeft een leerlingenraad in het basisonderwijs hulp en steun nodig van leerkrachten. Voor verbaal minder sterke, jongere of schuchtere leerlingen is het soms goed dat hun leerkracht ze in de vergaderingen bijstaat.

De leerlingenraad moet een paar vergaderafspraken maken.

- > Hoe maken we de agenda op?
- > Hoe dikwijls komen we samen?
- > Waar gaan we vergaderen?
- > Hoe bereiden we een vergadering voor? Hoe leggen we ons oor te luisteren bij de achterban? Hoe zorgen we ervoor dat we de jongste kinderen niet verwaarlozen?
- > Hoe ronden we een vergadering af?
- > Wie maakt het verslag van de vergadering?
- > Hoe lichten we het verslag toe voor de rest van de school? Hoe communiceren we met de andere leerlingen?
- > Hoe spelen we agendapunten en besluiten van de leerlingenraad door naar leerkrachten en directie, om onze besluiten om te zetten in daden?
- > Als we resultaten boeken, hoe geven we daar dan ruchtbaarheid en zichtbaarheid aan?

Wat de begeleider doet?

- > Manier van werken en vormgeving ondersteunen
- > Helpen om de agenda op te maken
- > Het overleg ondersteunen zodat iedereen zijn inbreng kan doen
- > Vragen van volwassenen helder vertalen naar de kinderen toe
- > Helpen om tot concrete afspraken te komen
- > Zorgen dat iemand een verslag opstelt
- > De vertegenwoordigersfunctie bewaken en ondersteunen
- > De vergaderingen levendig en leuk maken en houden

Vertegenwoordigen en ondersteunen op klas- en schoolniveau

Leerlingen uit de leerlingenraad vertegenwoordigen de belangen van andere leerlingen. Vertegenwoordigen is een erg moeilijke taak (waar ook veel volwassenen het moeilijk mee hebben) en niet afgestemd op of typisch voor kinderen. Soms botsen de belangen of is de eigen visie tegenstrijdig met wat gebracht moet worden. Of verdenken leerlingen hun vertegenwoordiger ervan dat hij hun standpunten niet correct weergeeft.

Jo is lid van de leerlingenraad en gaat heel graag naar zee. In het kringgesprek om de leerlingenraad voor te bereiden, beslist de klas een uitstap naar de Ardennen te bepleiten. Jo moet deze keuze op de leerlingenraad gaan verdedigen. Maar uiteindelijk beslist de leerlingenraad om dit jaar een stad te bezoeken. Terug in de klas moet Jo deze keuze medelen. De anderen hebben zo hun twijfels of Jo wel hard genoeg voor de Ardennen gegaan is.

De vertegenwoordigersfunctie vraagt veel ondersteuning van betrokken en gemotiveerde leerkrachten. Een leerlingenraad werkt pas goed als er in de klas genoeg aandacht gaat naar voorbereiding en verwerking van elke bijeenkomst.

Context

Een leerlingenraad functioneert maar als alle betrokkenen op school er de functie van erkennen. Hij loopt best binnen een schoolteam met een sterk ontwikkelde overlegcultuur.

Om elkaar goed te begrijpen, vergt een leerlingenraad van kinderen en volwassenen heel wat vaardigheden. Leerkrachten en directie moeten behoedzaam omspringen met de leerlingen, ze niet omver blazen met verbaal geweld. Een leerlingenraad is een proces dat nooit af is. Alle betrokkenen moeten bereid zijn om er genoeg tijd voor vrij te maken.

Valkuilen

- > Een valkuil is dat altijd maar dezelfde, communicatief en vooral verbaal sterke leerlingen aan bod komen. Taalarme of sociaal zwakkere kinderen dreigen uit de boot te vallen.
- > Hoe voorkom je dat de school vrijblijvend omspringt met de adviezen van de leerlingenraad?
- > Hoe integreer je de leerlingenraad in het hele schoolgebeuren? Thema's van volwassenen die rechtstreeks of onrechtstreeks invloed hebben op de kinderen, moeten ook hier aan bod kunnen komen. Anderzijds mogen de volwassenen niet eenzijdig de agenda van de leerlingenraad bepalen.
- > Er is een risico dat de vertegenwoordigers zich meer of beter gaan voelen dan hun medeleerlingen.
- > De kans bestaat ook dat je kinderen te veel in een volwassenenstructuur of in een vergadercultuur stopt. Met bijvoorbeeld grote verkiezingsshows, met verschillende functies voor de deelnemers, met naamkaartjes enz.
- > De leerlingenraad mag niet alleen maar een uithangbord van de school zijn.
- > Let op dat de leerlingenraad niet alleen maar een klachtenbank wordt.
- > Let er ook op dat de leerlingenraad niet te autonoom gaat werken: dan sijpelt er weinig of niets door naar het klasniveau. De begeleider en de kinderen leveren veel inspanningen, werken veel uit, maar onderhouden hun communicatie niet. Daardoor stuiten sommige beslissingen op verzet of worden ze niet gedragen door de rest van de school.
- > Verwar leerdoelen niet met participatiedoelen.

EEN AFGEROND GEHEEL?

De vorm die het best past

Het is een uitdaging om met al je creativiteit samen te zoeken naar **de best passende vormen van participatie**. Het is een kracht en een uitnodiging. Samen met de leerlingen op zoek gaan naar de vormen die zij zelf het meest geschikt vinden, die het best bij hun behoeften aansluiten: het is al een project op zich.

Hou er wel rekening mee dat niet alle thema's via hetzelfde kanaal aan bod moeten komen. Veel thema's die werkgroepen bespreken, kun je ook in een leerlingenraad behandelen. Maar zijn de vertegenwoordigers van een leerlingenraad van zoveel onderwerpen op de hoogte? Is het niet efficiënter en eerlijker om kinderen uit te nodigen die bij het onderwerp betrokken zijn? Door per onderwerp telkens met andere leerlingen te werken, laat je vanzelf meer leerlingen aan bod komen.

De vormgeving van de participatie op jouw school wordt wellicht een mix van tijdelijke participatievormen, meer structurele, maar vooral informele participatie. Een mix die je zelf ontwikkelt, helemaal op maat van jouw school of klas.

Een constante zorg

Onze wandeling doorheen de leerlingenparticipatie zit er bijna op. Het is een wandelpad dat nooit stopt. Telkens opnieuw moet je nieuwe paden bewandelen.

Ongetwijfeld rijzen er vragen. Misschien voel je je onzeker omdat deze manier van met elkaar omgaan nog wat nieuw is? Natuurlijk maak je fouten, net als de leerlingen en de directie: dat hoort er nu eenmaal bij. Kinderen en volwassenen zijn geen robots die samen feilloos een parcours afleggen.

Bovendien verandert de schoolbevolking elk jaar. Dus moet je er elk jaar opnieuw flink tegenaan gaan. Ook je school zelf blijft constant bewegen en evolueren.

Wat wil dat zeggen?

Dat leerlingenparticipatie op de basisschool niet ineens opdaagt als een afgerond geheel. Het is een **voortdurende zorg**. Het veronderstelt een actieve houding. Een reflex om leerkrachten en leerlingen constant te informeren en te betrekken bij beslissingen, veranderingen, uitdagingen of problemen op school. Dat vraagt duidelijkheid over waar leerlingen met welke thema's terechtkunnen. Achteraf vertel je de leerlingen wat er met hun suggesties verder gebeurde. Leerlingenparticipatie blijft dus **niet vrijblijvend**, vraagt **doorzichtige afspraken en procedures**. Een constante zorg voor de informele en de formele participatie.

Participatie heeft dus minder te maken met een toestand die je kunt bereiken, met een tastbaar eindpunt. Het gaat veel meer om de **eigenschappen of houdingen die je kunt verwerven en die je dus moet leren**.

Een onderwijzer in de eerste klas kan zeggen: 'Bij mij hebben ze leren lezen.' Het korps van een participatieve school kan zeggen: 'Bij ons hebben ze geleerd hoe je **samen school maakt**.'

In het begin vraagt het zeker tijd, maar wees gerust: het is tijd die op termijn beslist rendeert. En denk erom dat participatie ook plezierig mag en kan zijn.